

A. SABALIAUSKAS

DĖL LIE. *šėrnas* KILMĖS

E. Frenkelis nurodo, kad lie. *šėrnas* „laukinė kiaulė (*Sus scrofa*)“ (tarmėse vartojamos ir formos *šėřnas*, *šėřna*) kol kas neturi patikimos etimologijos¹. Kartu su A. Valde² jis paneigia E. Bernekerio aiškinimą, kur lie. *šėrnas*, remiantis semantinėmis paralelėmis sl. *veprb* „šėrnas“: skr. *vápati* „išmeta (sėklą)“, go. *auhsa* „jautis“: skr. *ukṣáti* „apšlaksto“, lo. *verres* „kuilys“: skr. *várṣati* „apšlaksto, išlaisto“, siejamas su skr. *kṣáráti* „bėga, teka, sutirpsta“³. E. Bernekerio etimologija iš tikrųjų neįtikima, nes lie. *šėrnas* fonetiškai sunku susieti su skr. *kṣáráti* (E. Bernekeris lie. *šėrnas* kildina iš formos **skerno-*), o, be to, ir minėtos semantinės paralelės kelia daug abejonių.

Paneigęs E. Bernekerio etimologiją, E. Frenkelis lie. *šėrnas* linkęs sieti su lie. *šėřkšnas*, *šařmas* ir kitais ide. **k̑er-* šaknies žodžiais. Fonetiškai toksai siejimas būtų visai įmanomas, tačiau ide. **k̑er-* šaknies žodžiai tiek baltų, tiek ir slavų kalbose paprastai reiškia šviesias spalvas ar šviesių spalvų dalykus, plg. lie. *šiřmas*, *šiřvas* „baltas su maišytais tamsiais plaukais“, la. *siřms*, s.r. *serenō* „baltas“ ir kt., tuo tarpu šėrnas yra tamsios spalvos gyvulys.

Čia norėtusi atkreipti dėmesį į E. Frenkelio žodyne neminimą, jau prieš šimtmetį A. Fiko paskelbtą lie. *šėrnas* etimologiją⁴. A. Fikas be jokio platesnio motyvavimo lie. *šėrnas* siejo su lie. *šėryš*, *šėrtis*, atstatydamas šaknį **šar-* „rauh sein“. Gal būt, nerasdami tinkamesnių semantinių paralelių, vėlesnieji tyrinėtojai į šią etimologiją pažiūrėjo skeptiškai, ir ji, kaip matėme, nepateko net į etimologinį lietuvių kalbos žodyną. Tačiau A. Fiko etimologija yra labai įtikima: ją galima pagrįsti ir kitų kalbų semantinėmis paralelėmis, plg. vengrų *sertés*

¹ E. Fraenkel, Lit. etym. Wb. 974.

² A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1910, 688; A. Walde – J. B. Hofmann, Lateinisches etymologisches Wörterbuch, II, Heidelberg, 1954, 497.

³ E. Berneker, IF VIII (1897) 284.

⁴ A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, II, Göttingen, 1876, 695.

„kiaulė“: vengrų *serte* „šeriai“, slovakų *ošipiná* „kiaulė“: *šip* „dyglys, spyglys“⁵. Šernui, kaip žinoma, dar labiau, negu naminei kiaulei, būdingi standūs šeriai. Fonetiškai lie. *šernas* sieti su lie. *šerỹs* irgi nėra jokių kliūčių; dėl darybos plg. lie. *kernà* „tankynė“, pr. *kirno* „krūmas“: lie. *kėras* „krūmas; kelmas“ ir kt.

Žodis *šernas* šiuo metu vartojamas tik lietuvių kalboje, tačiau tokį laukinės kiaulės pavadinimą, matyt, vartojo ir prūsai, plg. prūsų upėvardį *Serenappe*, vietovardį *Sernaw*⁶. Veikiausiai tai buvęs bendrabaltiškas laukinės kiaulės pavadinimas, tam tikrame baltų kalbų plote išstūmęs baltų-slavų laukinės kiaulės pavadinimą, plg. la. *vepris*, r. *венрь*, lietuvių vietovardį *Vėpriai*, prūsų vietovardžius *Weppren*, *Wepers*⁷ ir kt.

ОТНОСИТЕЛЬНО ПРОИСХОЖДЕНИЯ ЛИТ. *šernas* „ДИКИЙ КАБАН“

Резюме

На основе семантических параллелей — венгерск. *sertés* „свинья“: венгерск. *serte* „щетина“, словацк. *ošipiná* „свинья“: словацк. *šip* „шип, колючка“ — делается попытка лит. *šernas* „дикий кабан“ связать с лит. *šerỹs* „щетина“.

⁵ О. Н. Трубачев, Происхождение названий домашних животных в славянских языках, Москва, 1960, 67.

⁶ G. Gerullis, Die altpreussischen Ortsnamen, Berlin—Leipzig, 1922, 155, 156.

⁷ Op. cit., 199.